

Særtryk af
NORDISK PSYKOLOGI
1953

Sosialpsykologiske forskningstendenser i Norge

Av cand. psychol. Bjørn Christiansen

Sosialpsykologisk forskningsvirksomhet har hatt en meget omfattende og hurtig utvikling i etterkrigstiden i Norge. Norsk sosialpsykologi før siste verdenskrig var i høy grad filosofisk orientert. Empirisk forskningsvirksomhet fantes ikke. Litteraturen innskrenker seg praktisk talt til to bøker publisert i siste halvdel av 30-årene (1, 2).

Når det gjelder mer generelle fremstillinger av sosialpsykologi, er disse bøkene fremdeles de eneste som foreligger på norsk. Etterkrigstidens sosialpsykologiske litteratur har stort sett utelukkende vært empirisk orientert, dels utgitt i form av forskningsrapporter, dels i form av mer avgrensede teoretiske arbeider. Sosialpsykologiens interdisiplinære karakter har vært påfallende. Som sosialpsykologiske forskere arbeider i dag personer som har fått sin universitetsutdannelse innenfor økonomi, filosofi, juss, sosiologi og psykologi.

Et annet trekk er den sosialpsykologiske forskningsvirksomhets institusjonalisering og utvikling til dels utenfor universitetene. Undervisning og forskning er dermed blitt atskilt i betydelig større grad enn man stort sett finner i andre land. Forskingen er blitt intensifisert, men utdannelsen og opplæringen av nytt personell har ikke fått noen fast form.

Den institusjon som mer enn noen annen har hatt betydning for utviklingen av sosialpsykologien i Norge, er *Institutt for Samfunnsforskning* — opprettet formelt i 1950 på uavhengig grunnlag av en gruppe yngre aktive forskere med medvirkning fra Universitetet i Oslo og Kirke- og undervisningsdepartementet (3). På initiativ fra dette institutt er en rekke amerikanske sosialpsykologer blitt invitert til Norge, dels som forskningsledere, dels som foredragsholdere. Moderne amerikanske forskningsmetoder — sample surveys, content analysis, scaling, interaction recording etc. — har derfor satt et meget sterkt preg på den sosialpsykologiske virksomhet. Et annet merkbart trekk er en filosofisk påvirkning, bl. a. logisk empirisme, som har ført til en relativt sterk konsentrasjon om vitenskapelige grunnlagsproblemer, begrepsmessige analyser og formell teorikonstruksjon (4, 5).

De nasjonale og internasjonale forhold i etterkrigstiden gjenspeiler seg klart i de forskningsprosjekter som er blitt satt i gang. I 1948 var det således særlig landssvikoppkjøret (6, 7) og de sosiologiske og psykologiske implikasjoner av økonomisk planlegging som sto i sentrum for forskningsvirksomheten (8, 9, 10, 11). Fra 1949 kom en stadig sterkere konsentrasjon om internasjonale spenninger (12), forholdet mellom krigsfrykt og fredsarbeid (13), grunnlaget for nasjonal identifisering (14), for-

holdet mellom krigsfrykt og toleranse,¹ mellom internasjonale og interpersonlige oppfatninger² og mellom internasjonale oppfatninger og internasjonale kontakter.³

Internasjonale forhold har vært et område som har tiltrukket seg stor oppmerksomhet fra sosialpsykologisk side. Ikke bare er det blitt vist en stor, rent forskningsmessig aktivitet innenfor dette området, men også aktivitet som har gitt seg uttrykk i teoretiske, populære og halvpopulære sosialpsykologisk orienterte artikler og bøker (15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 22 a), i innbydelse til priskonkurranse om forsknings betydning for løsning av fredsproblemer, og i utviklingen av et nord-européisk forskningsseminar og senere et koordinert forskningsprosjekt over internasjonale spenningsproblemer, med deltakelse fra 7 forskjellige land (23, 24, 25, 26).

Andre spørsmål som har inntatt en nokså bred plass i den sosialpsykologiske forskning i de senere år, er *sosiale sanksjoner, normer og roller*. Både metodisk og empirisk har denne forskningsvirksomhet vært meget heterogen. Metodisk har den omfattet bruk av spørreskjemaer, gruppeeksperimentering, sosiometri, sample-intervjuing og mer kvalitativ intervjuing. Empirisk har den dels hatt sin forankring blant folkeskoleelever, blant hushjelpere og husmødre, og dels blant barn og ungdom.

Det som i første rekke knytter denne forskning sammen, er en viss felles teoretisk ramme, en interesse for konformitetsmekanismer, men utover dette er også den teoretiske side meget uensartet, særlig med hensyn til psykodynamisk orientering. Noen av arbeidene har hatt sitt tyngdepunkt i mer longitudinal retning, i forsøk på klarlegging av sosialiseringsprosesser (5, 27, 28),⁴ mens andre har vært mer preget av et sosiologisk utgangspunkt (9, 29).^{5, 6}

Forskning innenfor området sosiale sanksjoner, normer og roller gir muligheter for intim faglig kontakt med pågående forskningsvirksomhet innen sosiologi, etikk, ideologi og politisk vitenskap, og representerer for så vidt en felles plattform for interdisiplinært samarbeid mellom de forskjellige samfunnsvitenskapene. Det er også av betydning å merke seg at området har hatt en meget sterk ekspansjon i amerikansk sosialpsykologi i de senere år.

1. Et forskningsprosjekt er p. t. i gang under ledelse av V. Aubert, H. Ofstad & P. Tiller. Kfr. 26.

2. Et forskningsprosjekt er p. t. i gang under ledelse av B. Christiansen. Kfr. 17.

3. Et forskningsprosjekt er p. t. i gang under ledelse av S. Lysgaard & S. Smith. Kfr. 14 a.

4. Et forskningsprosjekt er p. t. i gang under ledelse av P. Mentzsen og A. Mentzsen.

5. Et forskningsprosjekt er p. t. i gang under ledelse av R. Rommetveit og G. H. Vedeler. Kfr. 26.

6. Et større teoretisk arbeid er p. t. i gang ved V. Aubert.

Det er rimelig å anta at dette forskningsfelt vil bli ytterligere utformet i Norge i årene som kommer, men i sterk konflikt med en annen tendens som litt etter litt gjør seg gjeldende: en tendens til område-messig strukturering. Ennå har ikke denne utvikling kommet langt, men det er likevel mulig å skimte konturene av en inndeling etter anvendte, innholdsmessige skillelinjer, skillelinjer som ikke i første rekke går på metodiske og teoretiske interesser eller faglige utdanningsmessige kvalifikasjoner, men mer på den sosiale sektor som det empiriske arbeid skal foregå innenfor. Hvilke slike sosialpsykologiske forskningssektorer som vil bli utkrystallisert, er det ennå ikke mulig å si noe om. Lengst har utviklingen kommet når det gjelder industri og arbeidsliv, kriminologi og alkoholforskning.

Utviklingen av kriminologisk forskning er blitt stimulert av Norges *almenvitenskapelige forskningsråd*, men noen mer systematisk virksomhet er ennå ikke kommet i gang (30, 31).

Forskning innenfor industri og arbeidsliv fra en sosialpsykologisk synsvinkel er blitt fremmet gjennom opprettelsen av *Institutt for arbeidspsykologi og personalforvaltning* ved Norges Handelshøyskole (32).

Innenfor dette området er flere undersøkelser under utforming, og en større undersøkelse er blitt avsluttet og publisert (33, 34, 35, 36).

Rent prinsipielt skulle denne tendens til sektorstrukturering ikke representere noe hinder for et samarbeid til løsning av felles teoretiske problemer — så lenge forskningen ikke i for stor grad får et for anvendt preg. Forholdet mellom ren og anvendt, teoretisk og nyttepreget sosialpsykologisk forskning er ennå ikke avklart. Kryssende tendenser gjør seg gjeldende her. På den ene side ønsket om interdisiplinær kontakt og samarbeid, individuelle vitenskapelige og akademiske aspirasjoner. På den annen side terapeutiske interesser, interesser i retning av psykisk og sosial sunnhet, institusjonell harmoni og trivselsproblemer (37, 38).⁷

På tvers av disse tendenser — bl. a. innenfor Institutt for samfunnsforskning — en tredje tendens i retning av institusjonell strukturering skapt av de enkelte forskeres behov for mer permanent sosial og økonomisk sikkerhet og ønske om muligheter for mer langsiktig forskningsplanlegging.

Norges almenvitenskapelige forskningsråd har betydd meget for den generelle samfunnsvitenskapelige utvikling — gjennom arbeidsstipendier til enkelte forskere og støtte til enkelte prosjekter, men noen virkelig langsiktig planlegging har den politikk som hittil har vært ført, ikke nettopp virket oppmuntrende til.

I norsk arbeidspsykologi, tidligere sterkt preget av psykoteknikk og

7. Et teoretisk utredningsarbeid er p. t. i gang ved H. Gullvåg, S. Lysgaard & P. Tiller.

utvalgsproblemer — gjør tendenser seg gjeldende i retning av mer sosialpsykologiske metoder og problemstillinger (39, 40).

Innenfor skolepsykologien finner man den samme tendens: en utvikling i retning av mer gruppedynamiske problemstillinger med større vekt på diagnostikk av individets relasjoner til andre, behandling ikke bare av det enkelte barn, men også grupper med barn (41, 42).

Også i militærpsykologien finner det sted en orientering i sosialpsykologisk retning. Spørsmålet om rykters funksjon, propaganda og psykologisk krigføring er blitt tatt opp til behandling (22, 43). Likeledes er interesse for innstillingsundersøkelser blitt vakt (44).

Anvendt psykologi viser altså tendenser i retning av en større sosialpsykologisk orientering. Den sosialpsykologiske forskning på sin side har et stort antall kryssende tendenser. Nettopp forekomsten av disse kryssende tendenser — samt en sterkt voksende forskningsvirksomhet — er sannsynligvis den mest uttalte tendens i norsk sosialpsykologi i dag.

L I T T E R A T U R

1. Vogt, R., *Sosialpsykologi — massepsykologi*. Oslo: Norsk Rikskringkasting, 1936, 57 pp.
2. Aall, A., *Sosialpsykologi*. Oslo: Aschehoug, 1938, 201 pp.
3. *Institute for Social Research, Report on Activities 9 February 1950 - 9 February 1952*. Prepared by S. Rokkan. Oslo: Institute for Social Research, 1952, 52 pp.
4. Skårdal, O., *Meddelbarhet. Et forsøk på å drøfte problemet fra eksperimentell og sosialpsykologisk synsvinkel*. Oslo, 1951, 190 + 12 pp. mimeo.
5. Rommetveit, R., *Social Norms and Roles. Explorations in the psychology of enduring social pressures with empirical contributions from inquiries into religious attitudes and sex roles of adolescents from districts in Western Norway*. Oslo: Akademisk Forlag (under trykn.).
6. Christie, N., *Fangevoktere i konsentrasjonsleire. En sosiologisk undersøkelse av personlige bakgrunnsdata og innstillinger overfor fangene hos en gruppe voktere dømt for mishandling og/eller drap, og hos en kontrollgruppe*. Oslo, 1952, 301 pp. mimeo.
7. Tønnessen, H., *Holdninger til rettsoppgjøret (1945-1948) belyst ved intervjuer av 150 Oslo-jurister*. Oslo: Filosofisk klubb, 1950, 154 pp. mimeo.
8. Lazarsfeld, P. F., A. Barton, et al., *Psychological and Sociological Implications of Economic Planning in Norway*. Oslo: Sociology Office, 1950, 120 pp. mimeo.
9. Aubert, V., *Priskontroll og rasjonerings. En rettsosjologisk forstudie*. Oslo: Inst. f. samf.forskn., 1950, 96 pp. mimeo.
10. Gullvåg (Bog), H., *En undersøkelse av en del arbeiderrepresentanters innstilling til og oppfatning av nye institusjonelle forhold innenfor industribedrifter*. Oslo: Inst. f. samf.forskn., 1950, 52 + 27 + 7 pp.
11. Aubert, V., *Statsdirigering og rettsopfatning i det private næringsliv*. *Statsøkonomisk Tidsskrift* 1951, 65 (1), 15-30.
12. Haavie, R., *Internasjonale problemer*. Oslo: Sosiologisk kontor, 1949, mimeo.
13. Arner, O., N. Christie, O. Grimsø, O. Skårdal, *Fredsinteresse kontra fredsarbeid*. Oslo: Sosiologisk kontor, 1949, mimeo.

Sosialpsykologiske forskningstendenser i Norge

14. Bay, C., I. Gullvåg, H. Ofstad & H. Tønnessen, *Nationalism, A study of Identification with People and Power. 1. Problems and Theoretical Framework*. Oslo: Institute for Social Research, 1950, 74 pp., mimeo. — 2. *Survey Instruments*. Oslo, 1952, 136 pp., mimeo.
- 14a. Lysgaard, S., *The Fulbright Project: First Progress Report*. Oslo: Institute of Social Research, 1953, 7 + 15 + 6 pp. mimeo.
15. Aubert, V., *Sosiale konflikter. Mennesket i søkelyset*. Red. av P. Mentzsen & E. Thorsrud. Oslo: Norsk Rikskringkasting, 1949, pp. 165-175.
16. Aubert, V., *Den kalde krigens psykologi*. *Kontakt*, 1950, 4 (6), 30-33.
17. Ofstad, H., *Aggresjonsproblemet*. *Impuls*, 1951, 5 (3), 7-13.
18. Christiansen, B., *Aggresjonsproblemer*. *Impuls*, 1951, 5 (6-7), 12-15.
19. Tiller, P., *Aggresjonsproblemet*. *Impuls*, 1952, 6 (1), 11-12.
20. Aubert, V., C. Bay, G. Gjessing, A. Haaland, A. Næss, H. Ofstad & H. Tønnessen, *Tenk en gang til om fred og forsvar*. Oslo: Grundt Tanum, 1952, 203 pp.
21. Gjessing, G., *Krigen og kulturene. Den hvite mann og naturfolkenes krig*. Oslo: Gyldendal, 1950, 136 pp.
22. Christiansen, B., *Krig og internasjonal propaganda. Noen samfunnsvitenskapelige betraktninger*. Under utgivelse.
- 22a. Gullvåg, I. (red.), *Krig, aggresjon og personlighet*. Under utgivelse.
23. Christiansen, B., H. Hyman & R. Rommetveit, *Cross-national Social Research: 1. A Preliminary Frame of Reference*. Oslo: Institute for Social Research, 1951, 59 pp. mimeo. — 2. *A Supplement to the Preliminary Frame of Reference*. Oslo, 1951, 21 pp. mimeo.
24. Christiansen, B. (ed.), *Proceedings of International Seminar: 1. The Preliminary Conference*. Oslo: Institute for Social Research, 1951, 43 pp. mimeo. — 2. *An Interim Report*. Oslo, 1951, 16 pp. mimeo. — 3. *Supplement to the Interim Report*. Oslo, 1951, 16 pp. mimeo. — 4. *A Second Interim Report*. Oslo, 1951, 21 pp. mimeo.
25. Rokkan, S. (ed.), *Proceedings of International Seminar on Comparative Social Research: 5. The Main Conference: 24. Sept. - 19. Oct. 1951*. Oslo: Institute for Social Research, 1951, 135 pp. mimeo.
26. Rokkan, S., *Organization for Comparative Social Research: Progress Report*. Oslo: Institute for Social Research, 1953, 35 + 5 pp. mimeo.
27. Rommetveit, R., *Ungdom og religiøs tru. Individuell utvikling, teoretisk og sosial tilmåting i religiøs tru og åtferd*. Oslo: Inst. f. samf.forsk., 1951, 180 + 22 pp. mimeo.
28. Rommetveit, R., *Tileigning av religiøs tru og åtferd, granska ut frå sosialpsykologisk og læringspsykologisk synsstad*. *Nordisk Psykologi*, 1951, 3 (5), 157-170.
29. Aubert, V., T. Eckhoff, K. Sveri & P. Norseng, *En lov i søkelyset. Sosialpsykologisk undersøkelse av den norske hushjelplov*. Oslo: Akademisk Forlag, 1952, 239 pp.
30. Brun-Gulbrandsen, S., *Bidrag til utforskningen av de psykologiske problemene som knytter seg til skolehjemselevne*. Oslo, 1951, 195 pp. mimeo.
31. Sveri, K., *Kriminologi og ungdomskriminalitet. Et diskusjonsgrunnlag*. Oslo, 1952, 123 pp.
32. Waaler, R., *En arbeidspsykologisk oppgave*. *Impuls*, 1951, 5 (4-5), 4-7.
33. Gullvåg (Bog), H., *Sosialpsykologisk forskning i norsk industri*. *Impuls*, 1951, 5 (4-5), 21-22.
34. Gullvåg, H., *Industriarbeidernes innstilling til sitt bedriftsmiljø*. *Statsøkon. Tidsskr.*, 1951, 65 (4), 258-276.
35. Gullvåg, H., *De som skal øke produksjonen*. *Statsøkonomisk Tidsskrift*, 1952, 66, (4), 268-285.
36. Gullvåg, H., N. Bay, E. Grønseth, E. L. Eidem & E. Liptakova, *Attitudes and Perceptions of Representatives and Representees in Industry*. Vol. 1, Oslo: Institute for Social Research, 1952, 74 + 11 + 24 pp.

Bjørn Christiansen

- mimeo. — Vol. 2. Oslo, 1952, 168 pp.
mimeo. — Vol. 3. Oslo, 1953, 140 + 25 + 16 + 24 pp. mimeo.
37. *Schneider, L. & S. Lysgaard*, »Deficiency« and »Conflict« in Industrial Sociology. *Amer. J. of Economics and Sociology*, 1952, 12 (1), 49-61.
 38. *Christiansen, B.*, Psykisk sunnhet som sosialpsykologisk problem. *Nordisk Psykologi*, 1953, 5 (1), 9-16.
 39. *Thorsrud, E.*, Nye premisser for psykologenes virksomhet i arbeidslivet. *Impuls*, 1951, 5 (4-5), 1-2, 24-26.
 40. *Johnstad, T.*, Meninger om arbeidspsykologi. *Impuls*, 1953, 7 (1), 8-9.
 41. *Haavardsholm, B.*, *Skulkere i folkeskolen. Enkeltundersøking av B. Bronj og P. Nørbeck*. Oslo: Gyldendal, 1951, 88 pp.
 42. *Borgen, C. M.*, Gruppeterapi. *Impuls*, 1953, 7 (1), 1-2, 26-30.
 43. *Gerhardt, R.*, *Rykter og ryktekrig*. Under utgivelse som brosjyre av Hærens overkommando.
 44. *Gerhardt, R., E. Baade & A. Morgan Olsen*, *Utskrevne mannskaapers innstilling til befalsopplæringen sett i forhold til eget og fars yrke*. Oslo: Forsvarets Psykol. Avd., 1952, 11 pp. mimeo.